

Η ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΩΝ ΕΘΕΛΟΥΣΙΩΝ ΣΥΜΦΩΝΙΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (Απρίλιος 2011)

Συγγραφέας: ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

Συγγραφέας: ΝΙΚΟΛΕΤΑ ΤΖΟΟΥΝΣ

Συγγραφέας: ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΝΟΣ

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι στρατηγικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των Διεθνών Συμφωνιών ενσωματώνουν τις σημερινές περιβαλλοντικές απαιτήσεις στη διεθνή αναπτυξιακή διαδικασία και στοχεύουν στην εθελούσια προσέγγιση της βιωσιμότητας με την ενθάρρυνση και την εφαρμογή νέων εύκαμπτων περιβαλλοντικών εργαλείων με σκοπό την αυτοδιαχείριση των οργανισμών και των επιχειρήσεων. Ευρέως γνωστά παραδείγματα αποτελούν τα διεθνή περιβαλλοντικά πρότυπα ISO 14000 και EMAS.

Τα τελευταία χρόνια, η άσκηση της ενιαίας περιβαλλοντικής πολιτικής σε παγκόσμιο επίπεδο με στόχο τις επιχειρήσεις και τους οργανισμούς είναι αναγκαία. Αυτή η αναγκαιότητα έχει προκύψει λόγω της περιβαλλοντικής υποβάθμισης από τη λειτουργία των επιχειρήσεων καθιστώντας απαραίτητη την κοινή εφαρμογή μέτρων πολιτικής προκειμένου να επιτευχθεί μια καθαρή ανάπτυξη[1]. Η Περιβαλλοντική Πολιτική υλοποιείται μέσω συγκεκριμένων εργαλείων (κανονιστικών, οικονομικών, εθελοντικών, και αυτών της πληροφόρησης), η επιλογή των οποίων καθορίζεται στο στάδιο της διαμόρφωσης και λήψης αποφάσεων. Τα εθελοντικά εργαλεία πολιτικής αποτελούν την πιο ήπια μορφή μέτρων και στόχο έχουν να δημιουργήσουν κίνητρα στις επιχειρήσεις προς την συμμόρφωση σε περιβαλλοντικά φιλικές δράσεις. Με την χρήση των εργαλείων αυτών υπάρχει μικρότερη κρατική παρουσία και η πολιτεία διευκολύνεται περισσότερο, κατά την άσκηση της πολιτικής, καθώς μειώνεται ο φόρτος εργασίας των υπηρεσιών της[2].

Η δημιουργία των εργαλείων εθελοντικής βάσης αποτελεί μια από τις σημαντικότερες καινοτομίες στην περιβαλλοντική πολιτική. Η διαφορετικότητά τους από τα αυστηρότερα κυβερνητικά εργαλεία (κανονιστικά ή διαταγής και ελέγχου) *έγκειται στην έννοια της αυτοδιαχείρισης, καθώς εμπεριέχουν μια στροφή προς συν-κυβερνητικές πολιτικές και εντείνεται η απομάκρυνση από την κρατική διαχείριση*[\[3\]](#),[\[4\]](#). Επί πλέον, τα εθελοντικά εργαλεία προωθούν την περιβαλλοντική υπευθυνότητα αναφορικά με την λήψη των ατομικών αποφάσεων, την αλλαγή της συμπεριφοράς βάσει κινήτρων και έχουν χαμηλότερο κόστος για την πολιτεία, λόγω των μειωμένων εξόδων υλοποίησης και παρακολούθησης που απαιτούνται[\[5\]](#). Η σωστή λειτουργία τους προϋποθέτει την επικοινωνία, αυτών που λαμβάνουν τις πολιτικές αποφάσεις κατά την διαδικασία υλοποίησης και της αλληλεπίδρασης, αυτών που ενδιαφέρονται και μπορεί να προέρχονται είτε από δημόσιο, είτε από ιδιωτικό φορέα.

Σε επίπεδο επιχειρήσεων, τα πιο γνωστά εργαλεία είναι τα εργαλεία αυτοδιαχείρισης ή Συστήματα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης Αναφέρονται ενδεικτικά: το πρότυπο ISO 14001 και ο κανονισμός EMAS[\[6\]](#). Οι εταιρίες θέτουν εθελοντικούς περιβαλλοντικούς στόχους που σχετίζονται με τις δραστηριότητες τους και τα προϊόντα τους όπως είναι: η απόσυρση των επιβλαβών υλικών και η χαμηλή περιεκτικότητα σε SO₂ καύσιμα[\[7\]](#), κατανέμουν τους πόρους, καταρτίζουν το προσωπικό και εγκαθιστούν ένα εσωτερικό σύστημα ελέγχου. Αυτές οι πρακτικές συνεπάγονται σημαντικό κόστος, το οποίο όμως μπορεί να αντισταθμιστεί μέσα από την ανταπόκριση των περιβαλλοντικά ευαισθητοποιημένων καταναλωτών[\[8\]](#) αλλά και την εξοικονόμηση κατανάλωσης πόρων σε μακροχρόνιο επίπεδο για τη λειτουργία της επιχείρησης.

Οι *εθελούσιες συμφωνίες*, αποτελούν το πιο πρόσφατο εργαλείο περιβαλλοντικής πολιτικής για οργανισμούς και επιχειρήσεις με σημαντικά επίπεδα εφαρμογής παγκοσμίως. Αφορούν τη δημιουργία συμφωνιών μεταξύ φορέων (π.χ. επιχειρήσεων ή δημόσιων οργανισμών) όπου μέσω μιας λογικής παροχής κινήτρων οδηγούν στην εφαρμογή περιβαλλοντικών πρακτικών.

II. Οι εθελούσιες συμφωνίες (ΕΣ)

Οι εθελούσιες συμφωνίες (ΕΣ) (*Voluntary Agreements - VAs*), είναι ένα είδος των νέων εθελοντικών εργαλείων (NEPIs), τα οποία αναπτύχθηκαν κυρίως στις ανεπτυγμένες χώρες, ύστερα από την άσκηση περιβαλλοντικής πολιτικής τριών δεκαετιών βασισμένης σε εργαλεία κανονιστικά ή διαταγής έλεγχου. Αποτελούν ένα από τα πιο σύγχρονα εργαλεία περιβαλλοντικής πολιτικής και αποσκοπούν στην προώθηση της ροής πληροφοριών και στην αύξηση της ευελιξίας για την επίτευξη των περιβαλλοντικών στόχων. Με βάση την αποκτηθείσα εμπειρία, οι εθελούσιες συμφωνίες διαρκώς εξελίσσονται και εξειδικεύονται, συντελώντας έτσι στη δημιουργία ενός νέου νομοθετικού πλαισίου που επιλύει τα ανακύπτοντα προβλήματα, χωρίς να αναστέλλει τη σημερινή ανάπτυξη και να θέτει σε κίνδυνο την περιβαλλοντική βιωσιμότητα. Οι εθελούσιες συμφωνίες αναπτύσσονται μεταξύ των εταιριών και της κυβέρνησης ή μεταξύ των εταιριών και μη κερδοσκοπικών τομέων και αποσκοπούν στη βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος με την ορθή χρήση των φυσικών πόρων. Είναι τα εργαλεία που ενσωματώνουν διαφορετικούς στόχους, κίνητρα και διαδικασίες και χρησιμοποιούνται ευρέως τα τελευταία χρόνια για την επίτευξη όλων των παραπάνω σε αρκετές χώρες [9] 9].

Τα βασικά χαρακτηριστικά των εθελούσιων συμφωνιών είναι τέσσερα. Αρχικά, είναι «προαιρετικές», δηλαδή, δεν υπάρχουν κάποιες νομικές δεσμεύσεις ούτε προβλέπονται κυρώσεις στην περίπτωση που αυτές δεν εφαρμόζονται από τους συμμετέχοντες, καθότι αποσκοπούν στη επιτυχή «εθελοντική» υλοποίηση των στόχων [10] [10]. Δεύτερον, ο βασικός τους στόχος είναι η βελτίωση των περιβαλλοντικών συνθηκών όπως: η μείωση της ρύπανσης, στο αέρα, στο νερό και στο έδαφος, η μείωση της ενέργειας, η αποτελεσματική διαχείριση των φυσικών πόρων καθώς και η προστασία της βιοποικιλότητας. Τρίτον, μπορεί να έχουν «τυπικό χαρακτήρα», το περιεχόμενό τους μπορεί να διατυπώνεται είτε με τη μορφή «μιας σύμβασης», είτε με την μορφή «ενός μνημονίου» που αφορά την συνεννόηση για τα συμφωνηθέντα θέματα, είτε με την μορφή μιας «απλής επιστολής» με την οποία δηλώνονται οι προθέσεις εκατέρωθεν. Τέλος, μπορούν να αναπτυχθούν μεταξύ των διαφόρων τομέων, όπως του δημόσιου τομέα και των επιχειρήσεων [11],[12] ή να βασίζονται σε ένα "επίσημο έγγραφο" [13]. Έτσι, οι επίσημες και άτυπες συμφωνίες βασίζονται σε κάποιο βαθμό στις επίσημες διαδικασίες υπό την μορφή των διαπραγματεύσεων με την σύσταση της επιτροπής, τον καθορισμό κοινών στόχων,

την παροχή βοήθειας, την επικοινωνία, τη διαφήμιση ή την αξιολόγηση.

Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ[14],[15] και στο πλαίσιο του επιπέδου παρέμβασης των δημόσιων αρχών μπορούν να δημιουργηθούν διαφορετικοί τύποι Εθελοντικών Συμφωνιών. Ενδεικτικά αναφέρονται: α) *Συμφωνίες με πρωτοβουλία της ίδιας της επιχείρησης*, όπου οι συμμετέχοντες είναι κυρίως οι επιχειρήσεις και άλλες ομάδες όπως είναι οι επαγγελματικές ενώσεις, β) *Συμφωνίες μεταξύ της επιχείρησης και αυτών που βλάπτονται εξαιτίας της ρύπανσης*, που προκαλεί η επιχείρηση

(π.χ. τοπική κοινωνία), γ) *Συμφωνίες μεταξύ του ιδιωτικού και του δημόσιου τομέα*. Επιπλέον, οι εθελούσιες συμφωνίες μπορούν να διαχωριστούν με βάση τα κίνητρα που παρέχουν σε δύο κατηγορίες: εκείνες οι οποίες παρέχουν *θετικά κίνητρα* (μείωση των φόρων) και *εκείνες που προκαλούν τη συμμετοχή*, επειδή σε διαφορετική περίπτωση γνωρίζουν ότι θα επιβληθεί αυστηρότερη νομοθεσία[16].

Σήμερα οι εθελούσιες συμφωνίες (ΕΣ) έχουν γίνει μέρος της πολιτικής διαδικασίας σε διεθνές επίπεδο και χρησιμοποιούνται ευρέως τόσο από φορείς, όσο και από βιομηχανίες προκειμένου να βρεθούν ευέλικτες και ρεαλιστικές λύσεις στα νέα προβλήματα της πολιτικής και να επιτευχθεί η αειφορική διαχείριση των περιβαλλοντικών πόρων[17]. Ο κύριος λόγος, που οδήγησε στην υιοθέτηση τέτοιου τύπου εργαλείων και πολιτικών πρωτοβουλιών σε εθνικό και διεθνές επίπεδο από τη δεκαετία του 1990 και ύστερα ήταν η αυξανόμενη ανησυχία σχετικά με την κλιματική αλλαγή. Σε αυτό το πλαίσιο, πολλές Ευρωπαϊκές κυβερνήσεις θέλησαν να εισάγουν μέτρα, που θα προωθούσαν την αυξανόμενη ενεργειακή απόδοση και τη μείωση των εκπομπών του CO₂ στη βιομηχανία, χωρίς υπερβολική επιβάρυνση των επιχειρήσεων. Στο πλαίσιο αυτό, το Πέμπτο και κατόπιν το Έκτο Κοινοτικό Πρόγραμμα δράσης για την βιωσιμότητα του περιβάλλοντος ενθαρρύνουν μορφές εθελουσίων δράσεων, οι οποίες υιοθετήθηκαν ως ολοκληρωμένα μέτρα για να δοθεί εναλλακτική και αποτελεσματική λύση, στις αλληλεπιδράσεις των περιβαλλοντικών και βιομηχανικών πολιτικών[18]. Ειδικά σε τομείς υψηλής έντασης ενέργειας, υπήρχε η ανησυχία ότι η έρευνα για πολιτικές κλιματικής αλλαγής θα οδηγούσε στην εισαγωγή φορολόγησης του CO₂, είτε σε εθνικό επίπεδο ή σε επίπεδο της ΕΕ, το οποίο θεωρήθηκε ως απειλή στον διεθνή ανταγωνισμό. Σε αυτό το πλαίσιο, οι εθελούσιες συμφωνίες προτάθηκαν ως μια οικονομικά αποδοτική λύση για την αντιμετώπιση του προβλήματος[19].

Στα πλεονεκτήματα των εθελουσίων συμφωνιών συγκαταλέγονται η

αποτελεσματικότητα και η χρήση ‘καθαρών’ τεχνολογιών, η εκμετάλλευση της γνώσης που διαθέτουν οι επαγγελματίες και η μείωση των ελέγχων και των δικαστικών διαφορών. Με την χρήση τους, επιτυγχάνεται η πρόληψη δυσάρεστων για το περιβάλλον καταστάσεων, ενώ ταυτόχρονα αποφεύγεται η καταστολή τους σε συνδυασμό με την ευελιξία που διαθέτουν, αποφέροντας σχετικά άμεσα αποτελέσματα. Οι ΕΣ μπορούν να αντικαταστήσουν τα κανονιστικά εργαλεία και αποτελούν ένα πιο αποδοτικό και οικονομικό εργαλείο. Επιπλέον, η εφαρμογή των ΕΣ συντελεί στη διαρκή ροή των πληροφοριών και κατά συνέπεια στην επίτευξη των περιβαλλοντικών στόχων[20]. Όσον αφορά τη γρηγορότερη μετάδοση των τεχνολογιών απόδοσης στους διάφορους τομείς, οι συμφωνίες ενδυναμώνουν τη χρήση των ήδη υπάρχοντων υπηρεσιακών διαρρυθμίσεων, των δικτύων επικοινωνίας και των διαπροσωπικών σχέσεων που απορρέουν από την παραδοσιακή ενδο-επιχειρησιακή συνεργασία (π.χ. σε σωματεία). Εντός του υπάρχοντος πλαισίου, οι συμφωνίες αποτελούν κίνητρο για την έναρξη συζητήσεων σχετικά με περιβαλλοντικά και τεχνολογικά ζητήματα, και η ενισχυμένη ενδο-κλαδική επικοινωνία μπορεί να θεωρηθεί ένα βασικό όφελος των τομεακών συμφωνιών όπως έχει παρατηρηθεί στη Γαλλία, την Ολλανδία και τη Γερμανία. Επίσης, οι ΕΣ θέτουν κατευθυντήριες γραμμές και φιλόδοξους στόχους για τις επιχειρήσεις, και μέσω της ‘απειλής’ για «επιστροφή των φόρων» μπορεί να ενθαρρύνει τη βιομηχανία στο να συναινέσει σε λιγότερο επιζήμιες για αυτήν υποχρεώσεις που διαφορετικά δεν θα μπορούσαν να επιβληθούν.

Από τη βιβλιογραφική επισκόπηση των εθελουσίων συμφωνιών διαπιστώνεται ότι τα προαναφερόμενα πλεονεκτήματα συνοδεύονται και από ορισμένα *μειονεκτήματα*: Σημαντικό πρόβλημα των ΕΣ αποτελεί η εμφάνιση του «φαινόμενου των λαθρεπιβατών» το οποίο αφορά την περίπτωση όπου οι επιχειρήσεις που συμμετέχουν σε μια συμφωνία αποκομίζουν τα οφέλη, που πηγάζουν από τη συμμετοχή τους, αλλά πρακτικά δεν προχωρούν σε ουσιαστικές ενέργειες σύμφωνα με τις δεσμεύσεις της συμφωνίας. Στο ίδιο πλαίσιο, υπάρχουν προβλήματα επαλήθευσης των δεσμεύσεων αλλά και ασάφειας του νομικού χαρακτήρα των συμφωνιών, ενώ η χρήση των ΕΣ συντελεί στο να καθυστερεί σε ορισμένες περιπτώσεις η νομοθετική παρέμβαση σε περίπτωση μη συμμόρφωσης. Αυτά τα προβλήματα όμως μπορεί να περιοριστούν με την εξειδίκευση των στόχων της συμφωνίας. Επιπλέον, οι ΕΣ ασκούν μικρή επιρροή στα επενδυτικά κριτήρια και στο σχεδιασμό που σχετίζεται με τις τεχνολογίες ενεργειακής απόδοσης ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις τα οικονομικά κίνητρα των ΕΣ είναι τόσο ισχυρά, που οι επιχειρήσεις εισέρχονται στο σύστημα για

λόγους που δεν είναι πραγματικά εθελοντικοί. Τέλος, η εφαρμογή των ΕΣ συνεπάγεται αυξημένο διοικητικό και οργανωτικό κόστος για την επιχείρηση.

Η εφαρμογή εθελούσιων συμφωνιών

Η χρήση των ΕΣ είναι διαδεδομένη στις χώρες του ΟΟΣΑ, ο δε αριθμός τους ανά χώρα κυμαίνεται ως εξής: πάνω από 300 διαπραγματεύσεις εθελούσιων συμφωνιών στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 30000 τοπικές εθελοντικές συμφωνίες που αφορούν τον έλεγχο της ρύπανσης στην Ιαπωνία και 40 και πλέον εθελοντικά προγράμματα τα οποία διαχειρίζεται η κυβέρνηση των ΗΠΑ σε ομοσπονδιακό επίπεδο. Τα τελευταία χρόνια ο αριθμός των ΕΣ βαίνει διαρκώς αυξανόμενος σε Ευρώπη και Αμερική. Ενδεικτικά αναφέρονται παραδείγματα των ΕΣ στο πίνακα 1 με τους φορείς που συμμετέχουν σε αυτές και τους επιδιωκόμενους στόχους[21].

Αν και σε παγκόσμιο επίπεδο ο αριθμός των εθελούσιων συμφωνιών έχει αυξηθεί σημαντικά, στην Ελλάδα η εφαρμογή τους είναι σχεδόν μηδαμινή. Υπό αυτό το πρίσμα, πραγματοποιήθηκε ποιοτική κοινωνική έρευνα με ημι-δομημένες συνεντεύξεις, με αντικείμενο τη διερεύνηση αντιλήψεων των δημόσιων αρχών για τις εθελούσιες συμφωνίες στην Ελλάδα και κατά συνέπεια την αναζήτηση των αιτιών για τη σχεδόν μηδενική εφαρμογή τους.

Πίνακας 1

Παραδείγματα εφαρμογής εθελοντικών συμφωνιών σε Ευρώπη και Αμερική

ΧΩΡΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ

ΦΟΡΕΙΣ

ΣΤΟΧΟΣ

Γερμανία (1995)

Υπουργείο Βιομηχανίας, Υπουργείο Περιβάλλοντος, 19 Βιομηχανίες και εμπορικές ενώσεις

Μείωση εκπομπών CO₂

Ολλανδία (1993)

3 Υπουργεία και άλλοι δημόσιοι φορείς, Όμιλος των ολλανδικών χημικών βιομηχανιών και 103 Ιδιωτικές Εταιρείες.

Μείωση εκπομπών από τις χημικές βιομηχανίες

Γαλλία (1993)

Υπουργεία Βιομηχανίας και Περιβάλλοντος, 2 Γαλλικές αυτοκινητοβιομηχανίες, 12 εισαγωγικές και 8 εμπορικές εταιρείες

Κατασκευή τμημάτων αυτοκινήτων από επαναχρησιμοποιημένο ή ανακυκλώσιμο υλικό.

Μ. Βρετανία (1992)

Δημόσιοι φορείς, Κέντρο Αξιοποίησης Επιστημών και Τεχνολογίας και 11 εταιρείες

Μείωση των αποβλήτων, των εκπομπών και έρευνα για ανάπτυξη τεχνολογίας

ΗΠΑ(1994)

Αμερικανική Υπηρεσία Προστασίας Περιβάλλοντος, Αμερικανικές οργανώσεις προστασίας Δασών και εταιρείες χαρτιού και χαρτοβιομηχανίες.

Κατανόηση των επιτρεπόμενων συγκεντρώσεων διοξινών στο έδαφος και πιθανές διαχειριστικές πρακτικές

ΗΠΑ 1992

33/50 Προγράμματα

Αμερικανική Υπηρεσία Προστασίας Περιβάλλοντος και 1300 εταιρείες

Μείωση μεταφοράς και απελευθέρωσης στην ατμόσφαιρα 17 ρυπαντικών ουσιών

ΗΠΑ 1993 Ενεργειακό Πρόγραμμα

Αμερικανική Υπηρεσία Προστασίας Περιβάλλοντος και γραφεία κατασκευαστών

Το πρόγραμμα αποσκοπούσε στη ελάττωση της ενεργειακής κατανάλωσης του γραφειακού εξοπλισμού. Οι επιχειρήσεις που συμμετείχαν στο πρόγραμμα συμφώνησαν για την κατασκευή ενεργειακά αποδοτικά προϊόντα που συγκεκριμένα κριτήρια απόδοσης

Πηγή: .

III. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΕΜΠΕΙΡΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η ελληνική περιβαλλοντική πολιτική χαρακτηρίζεται από ισχυρή κρατική παρεμβατικότητα, χαμηλή συμμετοχή των πολιτών, έλλειψη συντονισμού και συνεργασίας μεταξύ των επί μέρους φορέων, επικάλυψη αρμοδιοτήτων και μη τήρηση της περιβαλλοντικής νομοθεσίας[22],[23],[24]. Όλα τα παραπάνω, συντελούν στο να υπάρχει μικρό πεδίο εφαρμογής των εθελοντικών εργαλείων, τόσο σε επίπεδο πολιτών όσο και σε επίπεδο επιχειρήσεων. Όσον αφορά την εφαρμογή Συστημάτων Περιβαλλοντικής Διαχείρισης τα τελευταία χρόνια υπάρχουν σχετικοί φορείς που έχουν την αρμοδιότητα εφαρμογής του EMAS και διαπίστευσης των περιβαλλοντικών επαληθευτών σύμφωνα με τον κανονισμό της ΕΚ 761/2001 (Η Επιτροπή EMAS, το Εθνικό Σύστημα Διαπίστευσης Α.Ε.-Ε.Σ.Υ.Δ). Σε επίπεδο εθελούσιων συμφωνιών, ελάχιστες έχουν εφαρμοστεί, ενώ οι διαθέσιμες πληροφορίες για την εφαρμογή τους

είναι περιορισμένες. Ειδικότερα, στη σχετική βιβλιογραφία αναφέρεται ότι μέχρι το 1996 δεν είχε καταγραφεί καμία εφαρμογή των ΕΣ, ενώ το έτος 2000, υπήρχαν (7) επτά επίσημες καταχωρημένες εθελούσιες συμφωνίες χωρίς όμως να παρέχεται αναλυτική πληροφόρηση για τις συγκεκριμένες συμφωνίες.

Προκειμένου αφενός μεν να καλυφθεί το κενό της βιβλιογραφίας, αφετέρου δε να διερευνηθούν μια σειρά από ζητήματα τα οποία αφορούν *αντιλήψεις* για το σύνολο της ελληνικής περιβαλλοντικής πολιτικής αλλά και ειδικά για την *εφαρμογή ή μη των εθελούσιων συμφωνιών* πραγματοποιήθηκε ποιοτική κοινωνική έρευνα με ημιδομημένες συνεντεύξεις η οποία επιτρέπει τη σε βάθος ανάλυση στάσεων και αντιλήψεων. Η έρευνα διήρκεσε από τον Ιούνιο του 2009 μέχρι τα μέσα του Σεπτεμβρίου 2009. Σε αυτή συμμετείχαν ανώτατα στελέχη του Δημοσίου, που έχουν ως αντικείμενο τους θέματα που άπτονται με το περιβάλλον, προκειμένου να διερευνηθεί ο κεντρικός στόχος της έρευνας υπό την οπτική στελεχών του δημόσιου τομέα, οι οποίοι αντιπροσωπεύουν σημαντικό εύρος στο πλαίσιο των διαδικασιών σχεδιασμού και εφαρμογής περιβαλλοντικών πολιτικών στην Ελλάδα. Δώδεκα άτομα δέχτηκαν να συμμετάσχουν στην έρευνα από τα 24 που αρχικά προσεγγίστηκαν, με βασικό λόγο άρνησης το φόρτο εργασίας. Όλες οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν από εκπαιδευμένο ερευνητή και μαγνητοφωνήθηκαν με την συναίνεση των ερωτηθέντων και η μέση χρονική διάρκεια τους ήταν 1 ώρα και 45 λεπτά.

Για τη διερεύνηση σε βάθος των στάσεων και αντιλήψεων για τις εθελούσιες συμφωνίες στην Ελλάδα και την αναζήτηση των αιτιών για τη σχεδόν μηδενική εφαρμογή τους σε αυτή, δημιουργήθηκαν 16 ερωτήσεις, οι οποίες μπορούν να διαχωριστούν σε 3 βασικές ενότητες.

Αρχικά, παρουσιάστηκαν ορισμένες ερωτήσεις οι οποίες αφορούσαν την αντίληψη των ερωτώμενων για την περιβαλλοντική πολιτική γενικά, τα βασικά χαρακτηριστικά της ελληνικής περιβαλλοντικής πολιτικής και οι διαδικασίες εφαρμογή μέτρων πολιτικής καθώς επίσης και οι διαφορές με άλλες Ευρωπαϊκές χώρες Τα παραπάνω ζητήματα διερευνήθηκαν με τις εξής ερωτήσεις: «*Τι εννοούμε με τον όρο περιβαλλοντική πολιτική*», «*Πως θα χαρακτηρίζατε την ελληνική περιβαλλοντική πολιτική*», «*Από την εμπειρία σας και την υπαλληλική σταδιοδρομία πιστεύετε ότι η Δημόσια Διοίκηση και η νομοθεσία για θέματα του Περιβάλλοντος στην Ελλάδα είναι αποτελεσματική και επαρκής*», «*Κατά την διάρκεια της*

επαγγελματικής σταδιοδρομίας σας με ποιο τρόπο έχετε εφαρμόσει πρακτικά την νομοθεσία για να είναι αποτελεσματική η προστασία του περιβάλλοντος», «Σε ποιους τομείς θεωρείτε ότι θα μπορούσε να βελτιωθεί η περιβαλλοντική πολιτική στην Ελλάδα», «Αναλύστε εργαλεία περιβαλλοντικής πολιτικής που θεωρείτε καταλληλότερα για να εφαρμοστούν στην Ελλάδα- αιτιολόγηση», «Σε τι πιστεύετε ότι διαφέρει η Ελλάδα σε σχέση με άλλες Ευρωπαϊκές χώρες στις διαδικασίες άσκησης περιβαλλοντικής πολιτικής».

Στη συνέχεια παρουσιάστηκαν ερωτήσεις οι οποίες αφορούσαν τα εθελοντικά εργαλεία περιβαλλοντικής πολιτικής γενικά και εξετάστηκε το επίπεδο γνώσης και οι αντιλήψεις των ερωτώμενων για αυτά τα εργαλεία («Γνωρίζετε τα εθελοντικά εργαλεία περιβαλλοντικής πολιτικής με στόχο τις επιχειρήσεις;», «Ποια η γνώμη σας για αυτά τα εργαλεία; Θεωρείτε ότι μπορεί να είναι αποτελεσματικά;»).

Τέλος, διερευνήθηκε το επίπεδο γνώσης των ερωτώμενων για τις εθελούσιες συμφωνίες, οι αντιλήψεις τους για αυτό το εργαλείο πολιτικής, τα αίτια μη εφαρμογής τους στην Ελλάδα και τους τρόπους με τους οποίους η εφαρμογή τους μπορεί να αυξηθεί. Τα παραπάνω ζητήματα διερευνήθηκαν με τις εξής ερωτήσεις: «Γνωρίζετε τις εθελούσιες συμφωνίες;», «Ποια η γνώμη σας για τις εθελούσιες συμφωνίες», «Ποια είναι κατά τη γνώμη σας τα μειονεκτήματα και πλεονεκτήματα του συγκεκριμένου εργαλείου;», «Πιστεύετε ότι μπορούν να εφαρμοστούν με αποτελεσματικότητα στην Ελλάδα» «Γιατί θεωρείτε ότι δεν εφαρμόζονται ευρέως στην Ελλάδα;», «Μπορείτε να περιγράψτε την εφαρμογή ενός τέτοιου εργαλείου στα πλαίσια της ελληνικής περιβαλλοντικής πολιτικής;».

IV. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΜΠΕΙΡΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Αντιλήψεις για την περιβαλλοντική πολιτική

Από την ποιοτική ανάλυση των συνεντεύξεων διαπιστώνεται ότι η πλειοψηφία των ερωτώμενων θεωρεί την *περιβαλλοντική πολιτική* μια διαδικασία, στην οποία εμπλέκονται κυρίως κυβερνητικοί φορείς. Το κράτος είναι ο κεντρικός φορέας και συνάμα ο κύριος ρυθμιστής όλων των δράσεων και ενεργειών που αποσκοπούν στην προστασία του φυσικού κεφαλαίου και στη μέριμνα προς όφελος του πολίτη. Η Κεντρική Διοίκηση υλοποιεί τις αποφάσεις μέσω της δημόσιας διοίκησης, καθότι αυτή έχει ως στόχο την προστασία του περιβάλλοντος. Ταυτόχρονα, οι ερωτώμενοι εκφέρουν την άποψη ότι ο βαθμός εμπλοκής του πολίτη στις άνωθεν αποφάσεις είναι ανύπαρκτος, παρόλο που οι κυβερνητικές αποφάσεις τον αφορούν. Συνεπώς, από τις συνεντεύξεις προκύπτει ότι: η εφαρμογή της Ελληνικής Περιβαλλοντικής Πολιτικής είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την χρήση κανονιστικών εργαλείων, και δεν γίνεται καμία μνεία για τα εθελοντικά εργαλεία περιβαλλοντικής πολιτικής.

«Είναι η βούληση της κεντρικής και περιφερειακής εξουσίας να εφαρμόζει κανόνες σεβασμού της φύσης.....».

«είναι το σύνολο αρχών ή κανονιστικών διατάξεων θεσμικού χαρακτήρα που αποσκοπούν στην προστασία του περιβάλλοντος».

Τα χαρακτηριστικά της Ελληνικής περιβαλλοντικής πολιτικής

Όσον αφορά τις αντιλήψεις για την άσκηση της περιβαλλοντικής πολιτικής της Ελλάδας, από τις απαντήσεις των ερωτώμενων υπογραμμίζεται η διαφορετικότητα της ως προς τις άλλες Ευρωπαϊκές χώρες. Τα σημαντικότερα αίτια εντοπίζονται στην νομοθεσία, στον έλεγχο, αλλά και στον τρόπο που αυτός ασκείται, στις περιβαλλοντικές δομές του κάθε κράτους, στην διαφορετική περιβαλλοντική κουλτούρα, και στην πληροφόρηση των πολιτών για περιβαλλοντικά θέματα.

Όσον αφορά τη νομοθεσία είναι προσαρμοσμένη στις ευρωπαϊκές οδηγίες προκειμένου να ασκηθεί μια επιτυχημένη περιβαλλοντική πολιτική. Οι ερωτώμενοι διαπιστώνουν ότι η νομοθεσία για τα περιβαλλοντικά ζητήματα είναι λίαν επαρκής

καθώς και αποτελεσματική, αλλά η εφαρμογή της δεν είναι ικανοποιητική.

«Η σημερινή νομοθεσία είναι καλή σε θέματα όσον αφορά τον τύπο..., υπάρχουν οι κυρώσεις που προβλέπονται από την νομοθεσία..... αλλά υπάρχει κενό στην εφαρμογή αυτής».

Υπάρχουν αδυναμίες αναθεώρησης του νομοθετικού πλαισίου και δεν υπάρχουν μηχανισμοί επαλήθευσης της νομοθεσίας για τη βελτίωση αυτής. Η Δημόσια Διοίκηση είναι αναποτελεσματική λόγω της ισχυρής γραφειοκρατίας, της ύπαρξης πελατειακών σχέσεων των στελεχών της με το εκάστοτε κυβερνών κόμμα, την έλλειψη αξιοκρατίας των στελεχών και την απουσία των κατάλληλων δομών. Επιπλέον, υπάρχει επικάλυψη αρμοδιοτήτων και χαμηλή ποιότητα προσφερομένων υπηρεσιών από τη δημόσια διοίκηση.

«Η διοίκηση είναι ανεπαρκής διότι εξακολουθεί να αντιμετωπίζει την περιβαλλοντική διάσταση γραφειοκρατικά και όχι δημιουργικά και δεν έχει σοβαρούς μηχανισμούς ελέγχου της εφαρμογής της οποιαδήποτε πολιτικής».

Όσον αφορά την εφαρμογή της περιβαλλοντικής πολιτικής, αυτή είναι αποσπασματική και μη αποτελεσματική λόγω των αδυναμιών της τοπικής αυτοδιοίκησης Α και Β βαθμού, καθώς επίσης επειδή υπάρχει έλλειψη ενιαίου φορέα διαχείρισης ελέγχου για την περιβαλλοντική πολιτική. Ο υφιστάμενος έλεγχος γίνεται σε κεντρικό και περιφερειακό με αρκετές ελλείψεις. Το Σώμα Επιθεωρητών, οι περιφέρειες και οι νομαρχίες δεν είναι στελεχωμένα επαρκώς ενώ παρουσιάζονται και πελατειακές σχέσεις.

«Στην Ελλάδα, δεν υπάρχει επαρκής έλεγχος - Οι λόγοι είναι πολλοί π.χ. το οργανωτικό λείπει. Υπάρχουν οι διάφορες επικαλύψεις αρμοδιοτήτων, υπάρχει το γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια υπάρχει πελατειακή σχέση από το εκάστοτε κόμμα που κυβερνά δεν εννοώ μόνο το κυβερνητικό κόμμα...δεν υπάρχει αξιοκρατία... Όλα τα παραπάνω συντελούν στην εφαρμογή της Ευρωπαϊκής Περιβαλλοντικής Πολιτικής στην Ελλάδα να είναι πλημμελής από το Δημόσιο Τομέα».

«Δεν υπάρχει ένας ενιαίος φορέας ελέγχου που να εφαρμόζει την οποιαδήποτε περιβαλλοντική πολιτική. το Σώμα Επιθεωρητών...δεν είναι στελεχωμένο ώστε ο

έλεγχος να είναι επαρκής σε όλη τη χώρα. Το προσωπικό είναι λίγο και δεν μπορεί να δράσει αποτελεσματικά. Οι Νομαρχίες δεν κάνουν τον έλεγχο, ενώ έχουν την σχετική αρμοδιότητα, επειδή υπάρχουν οι ιδιαιτερότητες της τοπικής κοινωνίας».

Ταυτόχρονα η έλλειψη πόρων αποτελεί αιτία της μη ενημέρωσης των πολιτών για τα περιβαλλοντικά θέματα. Σε αυτό το πλαίσιο, η περιβαλλοντική εκπαίδευση δεν είναι επαρκής, επειδή δεν υπάρχει η διάχυση πληροφόρησης για τα περιβαλλοντικά θέματα και δεν υπάρχουν ειδικά κέντρα πληροφόρησης του πολίτη για τα περιβαλλοντικά προγράμματα. Σύμφωνα με τους ερωτώμενους ο Έλληνας πολίτης είναι αδιάφορος, γιατί στερείται τις γνώσεις για τα περιβαλλοντικά θέματα. Η Ελληνική περιβαλλοντική κουλτούρα απουσιάζει λόγω της αδυναμίας των δομών της Δημόσιας Διοίκησης. Ταυτόχρονα υπάρχει έλλειψη εξειδικευμένης γνώσης και μεταξύ των στελεχών της Δημόσιας Διοίκησης και η υφιστάμενη γνώση των στελεχών οφείλεται σε προσωπικές πρωτοβουλίες.

Γνώσεις και αντιλήψεις για τα Εθελοντικά Εργαλεία Περιβαλλοντικής πολιτικής

Το δεύτερο μέρος του ερωτηματολογίου στόχευε στη διερεύνηση των γνώσεων και αντιλήψεων για τα εθελοντικά εργαλεία περιβαλλοντικής πολιτικής γενικά. Από την ανάλυση των συνεντεύξεων διαπιστώνεται ότι τα *Εθελοντικά Εργαλεία Περιβαλλοντικής πολιτικής* δεν είναι ευρέως γνωστά καθότι η σημερινή εφαρμογή των εργαλείων αυτών στη χώρα μας περιορίζεται σε μικρούς αριθμούς.

«η εφαρμογή του ΕΜΑΣ .. μιλάμε για 2 - 3 δήμους που το εφαρμόζουν 1 πανεπιστήμιο,... το Πανεπιστήμιο Μακεδονίας ...65... επιχειρήσεις».

Επίσης υπογραμμίζεται ότι η Δημόσια Διοίκηση δεν ενημερώνει τα στελέχη της με μηχανισμούς για την χρησιμότητα των εργαλείων αυτών ενώ τα εργαλεία δεν έχουν γίνει ευρέως γνωστά από τα ΜΜΕ και δεν υπάρχουν ειδικά κέντρα πληροφόρησης για ενημέρωση του πολίτη. Από την ποιοτική ανάλυση διαπιστώνεται ότι η πλειοψηφία των ερωτώμενων θεωρεί ότι τα εθελοντικά εργαλεία είναι αποτελεσματικά, αλλά δεν μπορούν να είναι η κύρια πολιτική για τα περιβαλλοντικά θέματα καθότι λειτουργούν αποσπασματικά. Επιπλέον, και στην περίπτωση των εθελοντικών εργαλείων αναφέρεται το ζήτημα του κρατικού ελέγχου.

«Είναι ευέλικτα, παρακάμπτουν τη γραφειοκρατία, εφαρμόζονται εύκολα, είναι αποτελεσματικά στην προστασία του περιβάλλοντος και μπορούν να εφαρμοστούν από όλες τις επιχειρήσεις ακόμα και από δημόσιες».

«Σε κάποια θέματα είναι αποσπασματικά...Είναι καινούργια εργαλεία, δεν μπορούν να αποτελέσουν την κύρια περιβαλλοντική πολιτική. Η κύρια περιβαλλοντική πολιτική θέλει στρατηγική, σχεδιασμό, αποτίμηση, επανασχεδιασμό. Σαν συμπληρωματικά εργαλεία βοηθάνε»

«Το ISO 14001 και το EMAS χρησιμοποιούνται από τις επιχειρήσεις π.χ. τυροκομικές μονάδες αλλά δεν μειώνουν τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις λόγω πλημμελούς ελέγχου από τις Νομαρχίες που ανήκουν»

Στάσεις και αντιλήψεις για τις εθελούσιες συμφωνίες

Από την ποιοτική ανάλυση διαπιστώνεται ότι η πλειοψηφία των ερωτώμενων αναφέρει παραδείγματα συμφωνιών που εφαρμόζονται σήμερα σε μικρή κλίματα μεταξύ κρατικών φορέων με εταιρείες που εφαρμόζουν τεχνολογίες φιλικές προς το περιβάλλον. Υπάρχει ελλιπής γνώση και λανθασμένες αντιλήψεις για τις εθελούσιες συμφωνίες και ταυτόχρονα καταδεικνύεται ότι η πλειοψηφία θεωρεί θετική την πιθανή εφαρμογή των ΕΣ.

Πλεονεκτήματα των Εθελουσίων Συμφωνιών(ΕΣ)

Από την ανάλυση των συνεντεύξεων, διαπιστώνεται ότι οι ερωτώμενοι είναι θετικοί ως προς την εφαρμογή των ΕΣ. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι ΕΣ μπορούν να μειώσουν την περιβαλλοντική υποβάθμιση από τη λειτουργία των επιχειρήσεων ενώ ταυτόχρονα είναι ευέλικτες ως προς τον τρόπο που λειτουργούν και μειώνουν το κόστος εφαρμογής μιας πολιτικής. Παράλληλα, επιτυγχάνεται η ευαισθητοποίηση των επιχειρήσεων και των πολιτών μέσω της διαρκούς ροής των περιβαλλοντικών πληροφοριών που παρέχουν.

«Πιστεύω ότι είναι ότι καλύτερο, μπορούν να το κάνουν οι εταιρίες, στην ουσία αυτό είναι περιβαλλοντική πολιτική».

«Είναι ευέλικτες και μπορούν να συμβάλουν στην ενημέρωση του πολίτη για την καλυτέρευση της ποιότητας του περιβάλλοντος να ενεργοποιήσουν περισσότερες επιχειρήσεις».

«Απέκτησε κοινωνική χροιά η επιχειρηματική δραστηριότητα...πληρώνεις κάτι παραπάνω αλλά στο μέλλον βλέπεις μακροπρόθεσμα οφέλη και ότι οφελείς έτσι και το κοινωνικό σύνολο».

Μειονεκτήματα των Εθελουσίων Συμφωνιών (ΕΣ)

Όσον αφορά τις αντιλήψεις των ερωτώμενων για πιθανά μειονεκτήματα των ΕΣ, διαπιστώνεται ότι αν υπάρχει έλλειψη καθορισμένων κίνητρων από την πολιτεία και ελλιπής υποστήριξη, η εφαρμογή μια συμφωνίας μπορεί να ατονήσει. Επιπλέον, οι ΕΣ ενδέχεται να θίγουν «κάποια συμφέροντα» μεγάλων βιομηχανιών και να

εμποδίζουν την επιτυχή εφαρμογή τους, επειδή το κράτος δεν διαθέτει τις κατάλληλες δομές, για να διασφαλίσει την προώθηση τέτοιων συμφωνιών. Από την άλλη, σε ορισμένες περιπτώσεις ενδέχεται να ωφεληθούν ορισμένες επιχειρήσεις και να μην έχουν ουσιαστική συνεισφορά στη συμφωνία εμφανίζοντας «το φαινόμενο του λαθρεπιβάτη». Τέλος, τα οικονομικά κίνητρα συμμετοχής σε μια ΕΣ μπορεί να είναι τόσο ισχυρά που να ατονεί πλήρως το ζήτημα της περιβαλλοντικής πολιτικής.

«Πολλές φορές μπορεί να θίγονται κάποια συμφέροντα με τις εθελούσιες ...μπορεί να ωφεληθούν κάποιες (βιομηχανίες) και να μην προσφέρουν τίποτα σε αυτές τις συμφωνίες».

«(Η ΕΣ) Δεν έχει ισχυρές δεσμεύσεις και μπορεί κατά την πορεία υλοποίησής της να ατονήσει ή να πάψει να ενεργεί, μόλις εκλείψει ο ζήλος κάποιων βασικών συντελεστών ή ένθερμων υποστηρικτών».

«θεωρώ ότι οι βιομηχανίες συνάπτουν τέτοιες συμφωνίες όχι για καθαρά οικολογικούς λόγους...πιστεύω ότι δεν ενδιαφέρονται τόσο για τα περιβαλλοντικά οφέλη αλλά για να κερδίσουν περισσότερο από την εξοικονόμηση των πόρων».

Αίτια μη Εφαρμογής των ΕΣ στην Ελλάδα

Τα αίτια μη εφαρμογής των ΕΣ στην Ελλάδα συνδέονται άμεσα και με τα γενικότερα χαρακτηριστικά της Ελληνικής περιβαλλοντικής πολιτικής. Από τις απαντήσεις των ερωτημένων εμφανίζονται μια σειρά από αίτια για τη μη εφαρμογή των ΕΣ στην Ελλάδα. Τα βασικότερα είναι: η κακή οργάνωση και τη γραφειοκρατία του δημόσιου τομέα, η έλλειψη γνώσης και καινοτόμου πληροφορίας των στελεχών της Δημόσιας Διοίκησης και η αναπαραγωγή της υφιστάμενης κατάστασης εξαιτίας των πελατειακών σχέσεων. Επιπλέον, τα περιβαλλοντικά προβλήματα αντιμετωπίζονται «με μετατόπιση ευθυνών», στατικά και με χρονοβόρες διαδικασίες ενώ ο δημόσιος τομέας αποκλίνει διαρκώς από τον ιδιωτικό και δεν παρουσιάζει την απαραίτητη ευελιξία για την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών θεμάτων. Τέλος,

απουσιάζει το απαραίτητο επίπεδο εμπιστοσύνης μεταξύ των αρμόδιων φορέων για την ανάπτυξη τέτοιου τύπου συνεργασιών.

«Νομίζω ότι δεν έχει γίνει ευρέως γνωστό (στις επιχειρήσεις και το κράτος) ότι υπάρχουν και αυτές οι δυνατότητες».

«Λόγω αβελτηρίας και κακής οργάνωσης των δημοσίων υπηρεσιών που είναι επιφορτισμένες με τη διαχείριση των περιβαλλοντικών προβλημάτων της Χώρας, οι οποίες αρνούνται να υιοθετήσουν καινοτόμες πρακτικές και να προβούν σε καινοτόμες δράσεις, και καταναλίσκονται σε στείρα αντιμετώπιση των κρίσιμων αυτών θεμάτων, χωρίς να διαθέτουν την απαραίτητη ευελιξία, έμπνευση και φαντασία».

«Γιατί οι εν δυνάμει συμμετοχοί, ιδιωτική επιχείρηση και δημόσιο, για διάφορους λόγους ο καθένας τους, εξακολουθούν να είναι επιφυλακτικοί μεταξύ τους με αποτέλεσμα να μην έχουν βρει ακόμη ευκολοδιάβατους δρόμους συνεργασίας».

Η δυνατότητα εφαρμογής των ΕΣ στην Ελλάδα

Από την ποιοτική ανάλυση διαπιστώνεται ότι η εφαρμογή των ΕΣ είναι εφικτή στην Ελλάδα. Για να στεφθεί με επιτυχία η εφαρμογή των ΕΣ θα πρέπει να υπάρχουν βασικές προϋποθέσεις όπως είναι: η ενεργός συμμετοχή των πολιτών και η δραστηριοποίηση της πολιτείας οι οποίες πρέπει να εργάζονται από κοινού και να εντείνουν τις προσπάθειές τους προς την κατεύθυνση επίτευξης των περιβαλλοντικών ωφελειών. Από την πλευρά της πολιτείας πρέπει να υπάρξει η κατάλληλη οργάνωση της διοίκησης και η επάρκεια των στελεχών για να ενημερωθούν οι πολίτες για την ωφελιμότητα των συμφωνιών. Η πληροφόρηση θα πρέπει να αποσκοπεί στο να ευαισθητοποιήσει τους πολίτες αλλά και στο να προβάλλει τα οφέλη των συμφωνιών αυτών. Η προβολή των εφαρμοσμένων πιλοτικών προγραμμάτων με συνεχείς καμπάνιες από τα ΜΜΕ θα συνέβαλλαν θετικά προς αυτή την κατεύθυνση. Επιπρόσθετα, η πολιτεία μπορεί να δώσει κίνητρα, και να

επιβραβεύσει τις προσπάθειες του πολίτη μέσω της πληροφόρησης. Η διοίκηση θα μπορούσε να προβάλλει τις ΕΣ από τα ΜΜΕ για να αναγνωριστούν από τους πολίτες και κατόπιν οι πολίτες να ευαισθητοποιηθούν και να ενεργοποιηθούν για την επιτυχή εφαρμογή των ΕΣ. Ταυτόχρονα, η πολιτεία μπορεί να αναλάβει πρωτοβουλίες και να ξεκινήσει συμφωνίες, οι οποίες θα έχουν ως αντικείμενό τους κρίσιμα και πιεστικά προβλήματα για το περιβάλλον με φορείς των κοινωνικών ομάδων, που η πολιτεία μπορεί να εντάξει όλες τις παραπάνω προσπάθειες σε ένα σχέδιο δράσης και να τις συντονίζει και με το συνεχή έλεγχο να υλοποιεί και να εμφανίζει τα περιβαλλοντικά οφέλη στον κάθε πολίτη. Από την άλλη μεριά, ο πολίτης αρχικά θα αφυπνιστεί θα ενεργοποιηθεί και θα συμβάλλει περισσότερο στην προσπάθεια της πολιτείας δεδομένου ότι αυτός θα είναι η νέα δυναμική, που θα ωθεί τους γενικότερους περιβαλλοντικούς στόχους να είναι άμεση πραγματικότητα. Στο σημείο αυτό, αξίζει να τονιστεί η άποψη των ερωτώμενων ότι τα τελευταία χρόνια στη χώρα μας υπάρχει περιβαλλοντική συνείδηση αλλά όχι στο βαθμό που υπάρχει στις άλλες Δυτικές Ευρωπαϊκές χώρες. Αυτό, απορρέει κυρίως από το γεγονός ότι, οι εκ του νόμου προβλεπόμενες κυρώσεις δεν επιβάλλονται από τον εκάστοτε Νομάρχη για περιβαλλοντικά θέματα επειδή υπάρχει «πολιτικό κόστος». Η ύπαρξη αυτού του γεγονότος είναι και η κύρια αιτία για την μη εφαρμογή της επιτυχούς περιβαλλοντικής πολιτικής και κατ'επέκταση των ΕΣ στην χώρα μας.

V. ΣΥΖΗΤΗΣΗ & ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν η αποτύπωση των αντιλήψεων υψηλόβαθμων στελεχών του δημοσίου τομέα, που εργάζονται σε θέματα προστασίας του περιβάλλοντος, αναφορικά με τις εθελούσιες συμφωνίες και η αναζήτηση των αιτιών που επηρεάζουν τις όποιες προσπάθειες προς αυτή την κατεύθυνση και που συνδέονται με τα χαρακτηριστικά της ελληνικής περιβαλλοντικής πολιτικής.

Βασικό συμπέρασμα της έρευνας είναι ότι η Περιβαλλοντική πολιτική στην Ελλάδα γίνεται αντιληπτή κυρίως ως μια εκ των «άνω διαδικασία» βασιζόμενη στους κυβερνητικούς φορείς της εκάστοτε κυβέρνησης, με βασικό χαρακτηριστικό την

ύπαρξη μιας πλούσιας αλλά περίπλοκης Ελληνικής και κοινοτικής νομοθεσίας και της αδυναμίας εφαρμογής της στην πράξη. Η αναποτελεσματικότητα της Ελληνικής Δημόσιας Διοίκησης για τα περιβαλλοντικά θέματα οφείλεται στη δυσλειτουργία της η οποία εστιάζεται σε ανεπάρκεια γνώσης των στελεχών, στην ελλιπή στελέχωση των υπηρεσιών, στην έλλειψη πληροφόρησης του πολίτη, στη μη συμμετοχή του ενεργού πολίτη σε διαβουλεύσεις για περιβαλλοντικά θέματα, στο σημερινό πλημμελή έλεγχο των Νομαρχιών εξαιτίας των πελατειακών σχέσεων και κομματικών συμφερόντων. Επιπλέον, φανερώνεται ότι η μη αποτελεσματική εφαρμογή των κανονιστικών ή οικονομικών εργαλείων οφείλεται στην αδυναμία των δομών της πολιτείας για έλεγχο λόγω της ύπαρξης των πελατειακών σχέσεων, στην απουσία διαβουλεύσεων της πολιτείας με τον πολίτη καθώς και στην ανενεργό συμμετοχή του πολίτη στην χάραξη της περιβαλλοντικής πολιτικής για την περαιτέρω βελτίωση. Όσον αφορά τα εθελοντικά εργαλεία της περιβαλλοντικής πολιτικής με στόχο τις επιχειρήσεις, παρατηρείται ότι δεν είναι ευρέως γνωστά και σύμφωνα με τους ερωτώμενους η αναποτελεσματικότητά τους οφείλεται στην κυριαρχία του κρατικού παρεμβατισμού και των εργαλείων διαταγής και ελέγχου.

Ειδικά για την εφαρμογή των εθελούσιων συμφωνιών στην Ελλάδα αποδεικνύεται ότι είναι σχεδόν μηδαμινή και ότι το συγκεκριμένο εργαλείο δεν είναι ευρέως γνωστό. Παρόλα αυτά, αποτυπώνεται η θετική στάση των ερωτώμενων για τις εθελούσιες συμφωνίες αναγνωρίζοντας ότι η περιπλοκότητα των περιβαλλοντικών προβλημάτων απαιτεί περισσότερο την χρήση των εργαλείων εθελοντικής βάσης από εκείνη των εργαλείων «διαταγής και ελέγχου». Οι κύριες αιτίες της μη εφαρμογής των εθελουσίων συμφωνιών στην Ελλάδα εντοπίζονται στην έλλειψη γνώσης και καινοτόμου πληροφορίας των στελεχών της Δημόσιας Διοίκησης και στην σημαντική έλλειψη πληροφόρησης των αρμόδιων φορέων για εργαλεία εθελοντικής φύσης. Η κακή οργάνωση της Δημόσιας Διοίκησης και ο εγκλωβισμός της εκάστοτε πολιτικής βούλησης να αναπαράγει τις διαδικασίες της υφιστάμενης κατάστασης ωθούν το κράτος να μην μπορεί να απαγκιστρωθεί από μηχανισμούς που δημιουργούν «πελατειακές σχέσεις» επειδή υπάρχει «πολιτικό κόστος». Αυτό, αναδεικνύεται μέσα από τα αποτελέσματα της έρευνας ότι αποτελεί την κύρια αιτία για την μη εφαρμογή της επιτυχούς περιβαλλοντικής πολιτικής και κατ'επέκταση των ΕΣ στην χώρα. Κατά συνέπεια, μία πιθανή εφαρμογή των ΕΣ στην Ελλάδα εναπόκειται στην βασική προϋπόθεση να διορθωθούν οι αδυναμίες της ελληνικής περιβαλλοντικής πολιτικής.

Κλείνοντας, είναι χρήσιμο να παρουσιαστούν ορισμένες προτάσεις για την πολιτεία προς βελτίωση του χειρισμού της περιβαλλοντικής πολιτικής ειδικά για την εφαρμογή ήπιων εργαλείων, όπως είναι οι ΕΣ. Αρχικά, απαιτείται χάραξη ενιαίας στρατηγικής περιβαλλοντικής πολιτικής εφαρμόσιμη από την πολιτική βούληση των εκάστοτε κυβερνήσεων μέσα από την ενίσχυση των ΕΣ. Επιπλέον, χρειάζεται βελτίωση των αδυναμιών της περιβαλλοντικής νομοθεσίας (πλήρης εφαρμογή της κυρίως στο χωροταξικό τομέα, κωδικοποίηση περιβαλλοντικών διατάξεων - περιβαλλοντικός κώδικας προς ενίσχυση της περιβαλλοντικής πολιτικής και εφαρμογή των ΕΣ). Η βελτίωση των δομών της Δημόσιας Διοίκησης θα πρέπει να γίνει απαλλαγμένη από τους μοχλούς της γραφειοκρατίας και των πελατειακών σχέσεων κράτους πολίτη. Ταυτόχρονα είναι απαραίτητη η διάχυση της πληροφόρησης για τη διεθνή επιτυχημένη πρακτική των ΕΣ με σκοπό την διαρκή ενημέρωση (ΜΜΕ, δημιουργία ειδικών Κ.Ε.Π για πράσινες επενδύσεις) για τα περιβαλλοντικά θέματα. Επιπρόσθετα, είναι χρήσιμη η ανάληψη πρωτοβουλιών της πολιτείας για την εφαρμογή ΕΣ σε πιλοτικό επίπεδο με σκοπό την ευαισθητοποίηση και ενεργοποίηση του πολίτη (πρόσκληση συμμετοχή του πολίτη - κοινωνικών φορέων σε διαρκείς διαβουλεύσεις για το περιβάλλον) και την ανάπτυξη περιβαλλοντική κουλτούρας. Τέλος, απαιτείται η παροχή κινήτρων σε δημόσιο και ιδιωτικό τομέα για τη συμμετοχή των αντίστοιχων οργανισμών σε ΕΣ.

[1] R. Bell, 2003 "Choosing Environmental Policy Instruments in the Real World" OECD Headquarters, Paris.

[2] R. Birne, H. Wittmer, 2000, 'Co-management of Natural Resources: A Transaction Cost Economics Approach to Determine the "Efficient Boundaries of the State"', Annual International Conference of the International Society of the New Institutional Economics (ISNIE), Tubingen.

[3] A. Jordan, R.K.W. Wurzel, & A. Zito 2005, "The rise of 'New' policy instruments in comparative perspective: Has governance eclipsed government?", *Political Studies*, vol. 53, p. 477-496.

[4] A. Jordan, R.K.W. Wurzel, & A. Zito A. 2003, "Comparative conclusions-'New' Environmental Policy instruments: An evolution or a revolution in environmental

policy", *Environmental Politics*, vol. 12, no. 1, p. 201-224.

[5] OECD 2002, Voluntary approaches for environmental Policy: Effectiveness, efficiency and usage in policy mixes, OECD, Paris.

[6] Nash J. & Ehrenfeld J. 1997, "Codes of Environmental Management Practice: Assessing their Potential as a Tool for Change", *Annual Review of Energy and the Environment*, vol. 22, p. 487-535.

[7] Wurzel R., Jordan A., & Zito A. 2003, "From high regulatory state to social and ecological market economy? 'New' environmental policy instruments in Germany", *Environmental Politics*, vol.12, no.1, p.115-136.

[8] Driesen D., 2006, "Economic Instruments for Sustainable Development", *Environmental Law for Sustainability* Richardson B.J. & Wood S., eds., Hart Publishing, Portland OR, pp. 277-308.

[9] Karamanos P. 2001, "Voluntary environmental agreements: Evolution and definition of a new environmental policy approach", *Journal of Environmental Planning and Management*, vol. 44, no. 1, pp. 67-84.

[10] Gaines, S. & Mfodwo, K, 1996, "Voluntary agreements in environmental regulation with particular reference to New Zealand (voluntary agreements I)", *Australasian Journal of Natural Resources Law and Policy*, vol 3 no 2, pp. 271-338.

[11] Barde, J.P. 1995 Environmental policy and policy instruments, in: H. Folmer, H. Landis Gabel & H. Opschoor (Eds) *Principles of Environmental and Resource Economics: a Guide for Students and Decision-makers* (Aldershot, Edward Elgar).

[12] Labatt, S. & Maclaren, V. (1998) Voluntary corporate environmental initiatives: a typology and preliminary investigation, *Environment and Planning C: Government and Policy*, 16(2), pp. 191-209.

[13] Potier M., 1994 Agreement on the environment, *OECD Observer*, vol 189, pp. 8-11.

[14] ΟΟΣΑ (1999, Organization for Economic Co-operation and Development (1999) *Voluntary Approaches for Environmental Policy: An Assessment*, OECD, Paris.

[15] ΟΟΣΑ 2003) Organization for Economic Co-operation and Development OECD, 2003, "Voluntary Approaches for Environmental Policy: Effectiveness efficiency and wage in policy mixes", OECD, Paris.

[16] *Segerson, K. & Miceli, T. (1998) "Voluntary environmental agreements: good or bad news for environmental protection?" Journal of Environmental Economics and Management, vol 36, pp. 109-130.*

[17] *Borkey P, Glachant M., & Leveque F.1998, Voluntary approaches for environmental policy in OECD countries: An assessment, CERNA, Paris.*

[18] *Krarup S, Ramesohl S., 2000.Voluntary agreements in energy policy -implementation and efficiency- the final report from the project, voluntary agreements implementation and efficiency (VAIE).Copenhagen: AKF Forlaget.*

[19] *Krarup S, Ramesohl S., 2002, "Voluntary agreements on energy efficiency in industry — not a golden key, but another contribution to improve climate policy" Journal of Cleaner Production vol. 10 pp. 109-120.*

[20] *Bailey I. & Rupp S., 2005 "Geography and climate policy: a comparative assessment of new environmental policy instruments in the UK and Germany", Geoforum vol. 36 p. 387-401.*

[21] *Delmas M., & Terlaak A. 2001, "A Framework Analyzing Environmental Voluntary Agreements" California Management Review vol. 43 no 3 Spring, p. 44-63.*

[22] *Καράντζαλη Μ. 2007, «Η εξέλιξη της Περιβαλλοντικής Πολιτικής και Διοίκησης στην Ελλάδα», Μεταπτυχιακή Διατριβή Organization for Economic Co-operation and Development (1999) Voluntary Approaches for Environmental Policy: An Assessment, OECD, Paris.*

[23] *Σκούρτος Μ.Σ & Σοφούλης Κ.Μ., 1998, «Οικονομικά εργαλεία και Περιβαλλοντική πολιτική στην Ελλάδα», Η Περιβαλλοντική Πολιτική στην Ελλάδα, σ. 221-256 εκδόσεις Τυπωθήτω.*

[24] *Σπανού Κ., 1998, «Δημόσια Διοίκηση και Περιβάλλον», Η Περιβαλλοντική Πολιτική στην Ελλάδα, σ. 115-175, εκδ. Τυπωθήτω.*